



**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1953**



FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1953

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · ERIK ANDRÉN

Redaktör: Erik Andrén

Omslagsbilden visar en statyett av Gustav II Adolf, utförd i silver och emaljarbete (höjd 245 mm). Kompletterad med ett servisglas bildar den en dryckespokal av en för 1600-talet typisk art. Statyetten, som närmare behandlas på sid. 189, är en gåva av Nordiska museets vänner (inv.-nr 245 487).

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1953
Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

NYA SOLLIDEN

I långt högre grad än alla andra museer i Sverige, ja säkerligen mer än de flesta i världen, har Nordiska museet vid sidan av vetenskaplig forskning och övrig verksamhet i kulturvårdens tjänst tvungits att syssla med materiella problem. Under tidigare årtionden riktades de ekonomiska ansträngningarna företrädesvis på upprättandet och skötseln av den lotteriinstitution — föregångare till den nuvarande, statliga — som skulle anskaffa de väldiga summor som museets byggnad krävde. I och med Skansens tillkomst 1891 upprullades ytterligare en mängd praktiska frågor av olika slag och svårighetsgrad, de flesta dock intimt sammanhörande med de efter hand stegrade besökssiffrorna på fri-luftsmuseet. För de sista decennierna kan det vara nog att erinra om att besökssiffran år 1929 var 824 249 men att den tjugu år senare hade passerat tvåmiljoner-strecket.

Den för Skansenpubliken viktiga restaurangfrågan hade tidigare varit löst på olika mer eller mindre tillfälliga sätt. Till utställningen 1897 uppfördes sålunda efter ritningar av Bror Almquist den sommarrestaurang, kallad "Fröstorp", som alltjämt finns kvar öster om Bredablicks torn. Den var byggd i villastil med rymliga verandor och ett galleri i tornet, avsett för ett musik-kapell; huset användes numera till bostadsändamål. Efter 1897 års utställning flyttades Stockholms bryggeriers ölservering "Braghallen", ritad av Carl Westman, upp på Skansen för att tjäna den alltmera stegrade sommarserveringen.

År 1901 förvärvade Skansen gamla Tivoli-området med dess år 1886 uppe på krönet byggda sommarrestaurang, sedermera benämnd "Solliden". 1904—05 slogs ett nytt slag genom uppföran-

det av det vinterbonade "Högloftet", 1924—25 följt av dess annex "Nyloftet", båda ritade av den norskfödde arkitekten K. Güettler.

Med hänsyn till den stora sommarpubliken ej minst ute på den härliga terrassen blev Solliden dock snart den ojämförligt viktigaste av Skansens serveringar. Det gamla huset hade 1914—15 byggts om på ett synnerligen stilfullt sätt av Ragnar Hjort. Undan för undan blev likväl utrymmet här uppe för litet. De primitiva tekniska hjälpmedlen i förening med otidsenliga hygieniska anordningar hade gång på gång skarpt kritiserats av Hälsovårdsnämnden. Därtill kom att restaurangen var ytterligt otillräcklig; med sina 500 platser under tak räckte den endast till för en ringa del av dem vilka på sommarsöndagarna — då medelbesökssiffran på Skansen utgör omkring 20 000 personer — önskade förtäring. När nu besökssiffran 1938 på Skansen steg över 2 000 000, ansåg Nordiska museets nämnd tidpunkten vara inne att igångsätta en helt ny restaurang på samma plats (på sätt och vis kan man säga att denna påbörjades redan 1937, i och med att ett nytt kaffekök då uppfördes). År 1939 godkände myndigheterna Artur von Schmalensees ritningar, entreprenör antogs och en hel del material för den nya byggnaden var uppforslat till platsen — då andra världskriget bröt ut i september. Museets nämnd ansåg det vara rådligast att avbryta det påbörjade arbetet. Hälsovårdsnämnden medgav en förlängd användning av den gamla restaurangen, dock endast som ett provisorium.

Efter krigets slut 1946 ingick museet till Kungl. Maj:t med begäran om arbetstillstånd till nya Solliden; denna begäran avslogs 1949. Samma år gjordes emellertid en ny hemställan som beviljades den 29 september 1950. Det är museet särskilt angeläget att till statsrådet Sven Andersson och till Arbetsmarknadsstyrelsens chef Gustav Vahlberg uttrycka sin tacksamhet för den förstäelse och det stöd som museet i detta avseende fick röna.

Ritningarna till den nya restaurangen, såväl de från 1946 som de 1949 omarbetade, hade i samråd med en rad specialister utförts av Artur von Schmalensee och Adrian Langendal. Då det var synnerligen viktigt att arbetet igångsattes omedelbart, ansåg Nordiska museets nämnd med hänsyn till att ritningar och arbets-

beskrivning icke förelåg i slutgiltigt skick att entreprenadförfarande ej kunde medhinnas, vilket skulle uppskjutit restaurangens färdigställande åtminstone ett år. Nämnden uppdrog därför åt sin ledamot byggmästare Olle Engkvist att utföra arbetet på räkning.

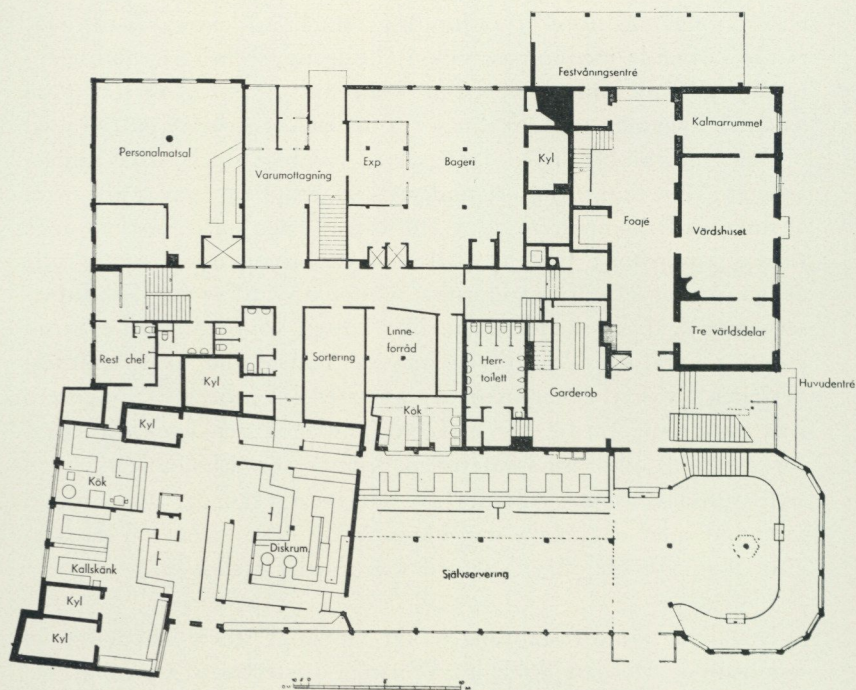
Den 10 oktober 1950 igångsattes rivnings- och schaktningsarbetet. Man tänkte sig att under första etappen, som skulle vara avslutad till sommaren 1951, få östra delen med festvåningen färdig åtminstone till det yttre. Under sommaren 1951 skulle de gamla serveringsverandorna i väster användas för konditoriservering o. d. Så skedde även. När hösten kom igångsattes andra etappen, omfattande utbyggnad av matsalarna och självserveringen i väster. Efter månader av intensivt arbete var Skansens nya restaurang färdig för invigning tisdagen den 29 april 1952, för att på Valborgsmässoaftonen öppnas för allmänheten.

Invigningen som gynnades av strålande vårväder ägde rum i samband med en lunch, där Hans Maj:t Konungen var hedersgäst. Han yttrade därvid de ord som inleder årsboken.

Den nya Sollidsrestaurangen har en långt större kapacitet än den gamla. Mer än dubbelt så många gäster kan samtidigt utspisas här. Och eftersom en av avdelningarna är organiserad såsom självservering med snabbare omsättning än en vanlig restaurang, kan man räkna med att tre eller fyra gånger fler skansenbesökare nu kan erhålla en måltid under sitt besök på friluftsmuseet.

Man skulle vänta sig att den nya restaurangen under dessa förhållanden krävt en större byggnadsyta än den gamla. Så är dock inte fallet. Tack vare en rationell disponering av utrymmena och därigenom att en hel våning nedsprängts under markytan, har det lyckats arkitekterna att reducera den bebyggda ytan.

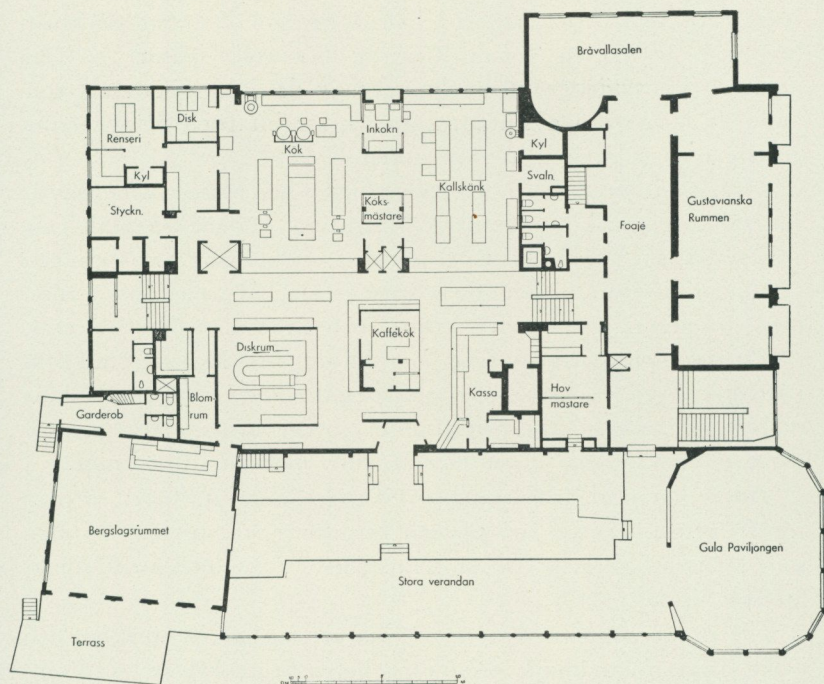
Trots allt riskerar dock en restaurangbyggnad för mer än tusen gäster att bli av en storleksordning som skulle tungt dominera hela Sollidsplatån. För att i möjligaste mån motverka detta har arkitekterna sökt uppdelat byggnadskroppen genom växlingar i formgivning och färg. Sålunda bildar västra längen — som innehåller de egentliga matsalarna — en långsträckt glasveranda i vitt och grönt, flankerad av två paviljongartade partier. Södra



Restaurang Solliden. Plan av bottenvåningen. Skala 1: 500.

längan har fått formen av ett gammaldags vårdshus med djurgårdsgul putsfärg och skilt från hörnpaviljongen genom huvudentrés stora glasparti. I sydöstra hörnet skjuter Bråvallasalen ut i övervåningen och bildar en öppen loggia i markplanet med en särskild entré till festvåningarna. Även östra och norra fasaderna, som omsluter de olika ekonomiavdelningarna, har genom fönsterindelning och träpaneler fått en rytmisk uppdelning i smärre enheter inom helheten.

Byggnaden omfattar tre våningar. Källarvåningen innehåller förråd av olika slag, omklädnads- och duschrum för personalen, pannrum med koks- och oljeförråd samt skyddsrum. Bottenvåningen inrymmer entré och garderob, självserveringen med tillhörande ekonomilokaler samt en del av festvåningen (Vårds-



Restaurang Solliden. Plan av övervåningen. Skala 1: 500.

huset), vidare personalmatsalar, bageri och konditori samt varumottagning och personalingång. Övervåningen omfattar matsalarna (Bergslagsrummet, Stora verandan och Gula paviljongen) samt den övre festvåningen (Bråvallasalen och Gustavianska rummen). Vidare finns här kök, kallskänk, renseri, diskrum, kassa etc. Tre hissar underlättar varutransporterna mellan de olika våningarna. Slutligen upptas vissa vindsutrymmen av aggregat för ventilation av samtliga lokaler.

De båda arkitekterna Artur von Schmalensee och Adrian Längdal har under det forcerade byggnadsarbetet haft medhjälpare av olika slag. Sålunda har inredningen i Stora verandan utformats av arkitekten Rolf Engströmer, i Gula paviljongen av professor Josef Frank och i självserveringen av arkitekten Gunnar

Aspe. För textilierna har fru Estrid Ericson, fru Sampe Hultberg och arkitekten Sonna Rosén i huvudsak svarat. — Den moderna konstnärliga utsmyckningen av de olika lokalerna, som ännu är långtifrån avslutad, kommer att bli föremål för redogörelse i nästa årgång av Fataburen.

I fråga om inredningen av festvåningen har museet velat hävda sin ställning som kulturhistorisk institution. Målade väggfält från 1700-talet, speglar, ljuskronor, porträtt, möbler m. m. ur museets samlingar utsmyckar sålunda Vårdshuset och Gustavianska rummen. Inredningsföremål från 1870- och 1880-talen har placerats i Bråvallasalen, detta givetvis i anslutning till Malmströms Bråvalladuk, som beskrives på annat ställe i denna bok. Sådana möbler etc. som är direkt utsatta för slitage (stolar, bord, mattor osv.) är dock även i dessa rum av fullt modern tillverkning.

Vidare har trädgårdsarkitekten Walter Bauer utarbetat en plan för friluftsserveringen på platsen framför restaurangen, en plan som i väsentliga delar redan genomförts; vissa häckplanteringar återstår dock.

I de restaurangtekniska planeringsarbetena har — förutom den i okt. 1951 nyutnämnde restaurangchefen Sture Håård — direktörerna Eric Andersson och Will Sjöwall medverkat. Vidare har såsom konsulter vid planeringen av köksavdelningarna fungerat arkitekten Gunnar Carlsson, ingenjören Bengt-Åke Sjögårdh och konsulenten Kjell Laurin.

Vid den byggnadstekniska arbetsledningen har byggmästare Olle Engkvist själv tagit verksam del vid sidan av ingenjör Tore Larsson och verkmästare Olov Holmström. Den senare har på ett utomordentligt sätt löst det svåra problemet att fördela uppgifterna inom arbetsstyrkan, som pendlade mellan 50 och 200 man. Under de tre sista hektiska månaderna var 37 olika yrkesgrupper samtidigt verksamma vid bygget!

Alla bärande byggnadsdelar och bjälklag är gjutna i betong. Till hela bygget har åtgått omkr. 1 900 m³ betong. De yttre murtorna är slätputsade och i vissa partier inklädda med målad eller gråbetsad träpanel. Hela takytan, ungefär 2 900 m², är täckt med dubbelfalsad kopparplåt.

Byggnadskontrollant har varit ingenjör Carl Elmén. En slutlig



Nya Solliden sedd från Sollidsplatån. Foto Wintzell. — Gula paviljongen, huvudentrén och festvåningarna. Foto Svenska Dagbladet.



I stora verandan kan, män överallt njuta av utsikten. — Från Gula paviljongen ser man ut över Strömmen och Söders höjder. Foto Wintzell.



De Gustavianska rummen utgör en del av festvåningen. — Självserveringen erbjuder snabba och billiga måltider. Foto Wintzell.



Bråvallasalen ansluter sig till åttiotalets trivsamma inredningskonst med rött, svart och guld som dominerande färger. Foto Svenska Dagbladet.

granskning som utförts av en särskild tillkallad sakkunnig, överingenjören Gunnar Chatillon-Winbergh, visar att kostnaderna för restaurangbygget helt hållit sig inom rimliga gränser, särskilt med hänsyn till dess synnerligen gedigna kvalitet.

Under regi av Olle Engkvists Byggnads AB har en rad företag medverkat med specialarbeten och leveranser. Stockholms Kooperativa Åkeriförening har utfört schaktningsarbetet — omkr. 8 500 m³ berg har sprängts bort förutom en 30 m lång avloppstunnel; AB Installatör har svarat för värme, vatten och sanitet, ASEA för hissar och all elektrisk installation och Stockholms Plattsättnings AB för kakel och golvplattor; AB Oskar Jansson har utfört koppartaket och andra plåtarbeten; AB Zero har svarat för beklädnadsplattor i innertak, Sjöös Fabriks AB för rostfri inredning och STAL för kylskåpen och de 8 kylrummen; snickeri-inredningar har levererats av Svenska Möbelfabriker, Bodafors, samt Egelin & Nilsson, golvplattor och kleinmosaik av Iföverken, Bromölla, och fönsterglas av C. L. Schönnow & Co.; Yxhults Stenhuggeri har lagt kalkstensgolvet i Självserveringen; Gustavsbergs Fabriker har levererat allt sanitetsgods; AB Ventilator har svarat för ventilationen, Josef Engkvist Måleri AB har utfört ut- och invändig målning och P. Ericsson & Co, Göteborg, har levererat persienner och markiser.

Sittmöblerna i matsalar och i festvåningar har tillverkats av AB Westbergs Möbler, Tranås, och AB A. Klaessons Möbelfabrik, Fjugesta. Westberg har också levererat möblerna till Självserveringen. Matsalsbord och vissa möbelgrupper i festvåningen har utförts av Nordiska Kompaniet.

Bland leverantörer, vilka på mångahanda sätt och genom särskilt generösa villkor underlättat anskaffandet av inventarier och utrustning av olika slag, må följande firmor nämnas: Olle Engkvists Byggnads AB (merkostnad för koppartaket), Gustavsbergs Fabriker (servisporlin), Wahlbecks Fabriker, Linköping (mattor i matsalarna), Nordiska Kompaniet (matsilver), Norrahammars Bruks AB (värmepannor), Svenska Turbinfabriks AB Ljungström, Finspång (kylutrustning), Elektriska AB Helios och Bolinders Fabriks AB (köksmaskiner), Stockholms Bryggerier (fatölsdisk), L M Ericssons Kassaregister (kassaregister), Sven-

ska AB Philips (högtalaranläggning), Sjöös Fabriks AB (rostfri inredning), Borås Jacquardväfveri, Borås (möbeltyg) samt Ehrnberg & Sons Läderfabrik, Simrishamn (skinn till stolsklädsel).

Vidare må erinras om att ett antal företag på olika sätt underlättat det stora byggets finansiering, främst Stockholms Sparbank, Svenska Handelsbanken, Skandinaviska Banken, Stockholms Enskilda Bank, Göteborgsbanken, Esselte, Holmens Bruks AB, Försäkrings AB Skandia, Apotekarnas Mineralvattens AB, K. A. Bergander, Kemabolagen, Åtvidabergs Industrier, Nordiska Kompaniet, Bolidens Gruv AB, Ford Motor Company, Good Years Gummifabriks AB och Separator.

Beträffande de talrika donatorerna till den konstnärliga utsmyckningen kommer redogörelse att lämnas i nästa årgång av Fataburen.

Den nya Sollidsrestaurangen avses att — i motsats till sin föregångare — hållas öppen året om. Och det är väl inte alldeles förmätet att tro att den så småningom kommer att räknas bland huvudstadens vackraste och trivsammaste restauranger, inte bara sommartid utan även på vintern, då utsikten över inloppet och staden är lika fascinerande som någonsin.